

CANKARJEVO DELOVANJE PRI ČASOPISU »DER SÜDEN«

Raziskovanje Cankarjevega žurnalističnega delovanja na Dunaju otežuje predvsem dejstvo, da do danes še ni bilo mogoče najti petih letnikov (1899—1905) lista *Die Information*, pri katerem je Cankar sodeloval s presledki vsaj šest let, in pa, da se nam je ohranilo tako malo Cankarjevih pričevanj o tem njegovem delovanju. Zaključeno podoba nam nudi le njegovo delo pri časopisu *Der Süden*, ki je v celoti v dunajski Univerzitetni knjižnici. (Mnenje, da je Cankar sodeloval tudi v *Wiener Journalu*,¹ je neutemeljeno, kakor je pokazal pregled tega časopisa, in tudi trditev Štefke Löfflerjeve, da je Cankar objavil vrsto člankov v *Arbeiter Zeitung* in *Neue Freie Presse*, ni točna: v *Arbeiter Zeitung* sta bili do leta 1910 objavljeni le Cankarjeva črtica *Za križem* in novela *Mrovec in njegova slava*,² v trdnjavo avstrijske denarne aristokracije, *Neue Freie Presse*, pa Cankar iz načelnih razlogov ni pošiljal.³)

Časopis *Der Süden* je bil ustanovljen na iniciativo slovenskih in hrvaških poslancev 1. julija 1898 in ga je vsa tri leta njegovega izhajanja urejeval Jakob Pukl.⁴ Nekaj časa je izhajal dvotedensko, nato trikrat mesečno, od 1. aprila 1900 pa tedensko. Prinašal je daljše in krajše članke iz političnega, gospodarskega in kulturnega življenja Hrvatov in Slovencev. Bil je izrazito koalicijsko usmerjen in se je izogibal vsakršnim medstrankarskim problemom in sporom. Zastopal je interese vseh avstrijskih južnih Slovanov in torej skušal nemški javnosti posredovati njihove nacionalno-politične zahteve in želje. Že od vsega začetka je naletel na popolno nezanimanje slovenske javnosti, o čemer pričajo zelo skope in hladne napovedi časopisa v vseh treh vodilnih slovenskih listih; jasno je bilo, da se tak omladen, politično brezbarven koalicijski časopis v nemščini ne bo mogel razviti do pomembnosti, verjetno pa je bilo tudi splošno znano, da za listom stoji v resnici konzorcij židovskega kapitalista Josefa Grafa, ki je s svojimi publikacijami služil pravzaprav težnjam nemškega kapitala po zasegi balkanskega trga.

Cankar je začel sodelovati pri tem časopisu nekako v septembru 1899, ko se je po svoji »najtežji dunajski dobi« naselil pri Jakobu Puklu v njegovi hiši v dunajskem predmestju Maria-Enzersdorf. Pukl je bil takrat tudi predsednik Društva za podpiranje slovenskih visokošolcev na Dunaju in je najbrž zaradi tega sprejel Cankarja k sebi na stanovanje. Seveda si je s tem pridobil tudi sodelavca za *Süden*, kar mu je bilo zelo dobrodošlo, saj je lahko z gotovostjo računal le na prispevke redakcijskega štaba pri *Information*. Cankar je redno pisal v *Süden* vse do novembra 1899,⁵ ko se je preselil k Löfflerjevim v Ottakring in sprejel službo pri *Information*.⁶ Vse do 1. aprila 1900, ko je *Süden* postal tednik, njegovo sodelovanje ni vidno; svojih mesečnih 30 goldinarjev je odslužil pri *Information*, nato pa ga je Pukl pritegnil bolj k svojemu časopisu, ker je v njem uvedel rubriko »Literatur«. Toda po štirih številkah je rubrika izginila in s tem je prenehalo tudi Cankarjevo sodelovanje ter

se je obnovilo šele jeseni tega leta, in sicer samo enkrat. Cankarjeva roka se pozna še nekaterim krajšim prispevkom v letniku 1901, sicer pa kaže, da ga je Graf predvsem zaposloval pri *Information*.

Noben Cankarjev članek v tem časopisu ni podpisan. O njegovem avtorstvu lahko sklepamo samo po stilu in vsebini člankov.

Seveda je v septembrskih in oktobrskih številkah lista *Süden* iz leta 1899 vrsta krajših in daljših člankov, ki so brez dvoma izpod Cankarjevega peresa. Toda ti članki so izrazito kompilatoričnega značaja, pobrani iz raznih slovenskih in hrvaških časopisov, in kaže pri njih na Cankarjevo roko le kaka priostrena formulacija ali izrazitejša satirična poanta. Pomembnejši so vsekakor Cankarjevi literarnokritični in informativni prispevki iz leta 1900 in deloma tudi iz leta 1901.

Prvi in najobsežnejši tak njegov članek, *Die slovenische Literatur seit Prešeren*, je znan in objavljen v CZS.⁷ Ta pregled slovenske literarne zgodovine je sicer zelo splošen, ker se Cankar zaradi omejenega prostora ni mogel razpisati, vendar pa kaže temeljito poznavanje slovenske literature. Odlikujejo ga nekatere zelo jasne in točne sodbe. Najvažnejše ugotovitve so, da je Aškerc po svojih prvih dveh knjigah postal doktrinaren in suh (na Aškerčevo negodovanje spričo te sodbe je Cankar reagiral v svojem slovitem pismu Aškercu z dne 11. marca 1900), da je slovenska moderna s Kettejem in Župančičem ustvarila literaturo svetovnega pomena in da Kette v nekaterih sonetih presega celo Prešerna ter končno, da imamo Slovenci za razliko od drugih slovanskih narodov popolnoma samostojno, avtohtono literaturo, ki si ne izposoja duha in snovi od drugih literatur. To trditev, ki je izrazito polemičnega značaja, je Cankar ponovno razvil nekaj mesecev kasneje v istem listu, in sicer mnogo jasneje in kategoričneje.

Še prej, in sicer v isti številki kot drugo nadaljevanje pregleda slovenske literature, je izšel drug zanimiv članek, ki se spet dotika Ketteja in Župančiča, in sicer kritično poročilo o Aškerčevi izdaji Kettejevih *Pesmi* in o Župančičevih *Pisanicah*. Poročilo se v celoti glasi takole:

In dem rührigen Verlage *L. Schwentner* in Laibach sind in den letzten Tagen wieder einige interessante Publicationen erschienen, die der slovenischen Literatur zur Ehre gereichen. Unter allen Veröffentlichungen der letzten zehn Jahre nehmen die »*Gedichte*« des jungen, leider zu früh verstorbenen *Dragotin Kette* den ersten Platz ein. Seit Prešeren haben wir eine solche innige Natürlichkeit des Tones und der Sprache nicht gehört, wie wir sie in den Liedern Kettes finden. In seinen Sonetten aber übertrifft Kette Prešeren an Tiefe und an Wahrheit des Gefühls. Seine ganze grosse leidende Seele klingt daraus hervor mit aller Unruhe ihrer Sehnsucht, mit ihren offenen Wunden, mit der bitteren Ironie ihrer Heiterkeit. Eben diese weltmännische, souverän lächelnde Heiterkeit berührt uns tief und schmerzlich, wenn wir uns an den traurigen Lebensgang Kettes erinnern. Im Alter von kaum 23 Jahren starb Kette in den armseligsten Verhältnissen; erst am Sterbebette wurde ihm Hilfe und Unterstützung (zuteil), als er ihrer nicht mehr bedurfte. Seine herrlichen Gedichte sind nicht bloss ein Denkmal für den grossen, unglücklichen Dichter, sondern auch eines unter vielen für das unselige Geschick unseres Volkes, das schon eine ganze Anzahl seiner besten Söhne verlor, bevor ihr Talent sich zur schönsten Blüte hat entfalten können. Anton Aškerc schrieb dem Buche ein kurzes Vorwort mit der Biographie des Dichters. Unserer Meinung nach ist dies allzu dürftig ausgefallen, wie auch der Ton des Vorwortes merkwürdig kühl und gleich-

giltig ist. Man bekommt den Eindruck, als ob der Redacteur der Kette'schen Hinterlassenschaft den Dichter nicht in seiner ganzen Grösse und Bedeutung aufgefasst hätte. — Zugleich mit den Gedichten Kettes erschien bei Schwentner eine Sammlung von Kinderliedern (*»Pisanice«*) des seit dem vorigen Jahre rühmlichst bekannten Lyrikers Oton Zupančič. Die slovenische Jugendliteratur ist eben nicht arm, doch haben ihre Erzeugnisse, mit Ausnahme einiger Levstik'schen Gedichte, geringen literarischen Wert. Der erste *Künstler* und wirkliche Dichter unter unseren Jugendschriftstellern ist Zupančič. Er kehrte dem in der Jugendliteratur zur Schablone gewordenen trivialen Realismus den Rücken und schlug eigene Wege ein. Wie seine im Vorjahre erschienenen Gedichte (*»Časa opojnosti«*) zeichnen sich die besten unter seinen Kinderliedern durch entzückende Innigkeit der Empfindung aus. Die Bezeichnung »Gedichte für die Jugend« war vielleicht überflüssig, denn sie könnte manchen abhalten, sich durch Ankauf des Buches einen auserlesenen Genuss zu verschaffen.⁸

O Cankarjevem avtorstvu ne more biti nikakega dvoma. Izjave v tem članku povsem soglašajo z znanim mnenjem, ki ga je Cankar imel o Ketteju in ga izrazil tudi v svojem pregledu slovenske literature ter kasneje v slovitom članku *Dragotin Kette*.⁹ Razen tega je v članku tudi zasnova kasnejšega Cankarjevega napada na Aškerčovo urejevanje Kettejevih *Pesmi* in uvod: »... biografija je preveč skromna, prav tako je ton predgovora čudno hladen in neprizadet... urednik Kettejeve zapuščine ni zajel pesnika v vsej njegovi veličini in pomembnosti«. Ta članek je sploh prva Cankarjeva reakcija na izid Kettejevih *Pesmi*. Knjiga je izšla v drugi polovici aprila, članek pa je bil tiskan že 5. maja. Nekako ob istem času je Cankar o isti stvari pisal Govekarju¹⁰ in nato Aškercu,¹¹ njegov napadalni članek *Dragotin Kette* pa je bil objavljen šele v začetku julija. Vsekakor je zanimivo, da se je Cankarjev boj za upoštevanje Ketteja začel prav v nemškem časopisu in da je Cankar ne glede na vse ozire pred delom nemške javnosti napadel Aškerca. Tudi njegova ocena *Pisanic*, v kateri se mimogrede obregne ob trivialni realizem v naši mladinski literaturi, je poleg oznake v pregledu slovenske literature njegovo prvo javno vrednotenje Župančiča kot pesnika.

Po tem času Cankarjevega najintenzivnejšega sodelovanja pri listu *Süden* (v številki z dne 5. maja so članki o literaturi prevladovali nad vsem ostalim v časopisu) je rubrika »Literatur« nenadoma prenehala in vse do jeseni ni prispevka, ki bi ga bil mogel napisati Cankar. Napad na Aškerca je po vsej verjetnosti vzbudil negotovanje liberalnega dela ustanoviteljev časopisa, ker ga je bilo mogoče razumeti kot napad na narodno-napredno stranko. Brezbarvni koalicijski časopis, ki je zastopal interese »vseh«, si takega načelnega obravnavanja kulturnih problemov ni smel privoščiti. Tako je *Süden* spet padel na prejšnji nizki nivo beleženja drobnih političnih aferic na Slovenskem in Hrvaškem in na nekritično ugotavljanje nepomembnih »uspehov« na kulturnem področju.

Šele v novembru je bila v listu še enkrat rubrika »Literatur« in v njej daljši članek pod naslovom *Skizzen* (Črtice), ki ga je nedvomno napisal Cankar. V uvodu razpravlja o problemu odnosa med modernimi evropskimi literarnimi strujami in slovensko in hrvaško literaturo ter o pojavu nove literarne forme, črtice, nato pa na široko poroča o knjigi Zofke Kvedrove *Misterij žene* in o zbirki črtic *Zapisci hrvaškega modernista* Andrija Milčinovića. Članek se v celoti glasi:

Skizzen. In fast allen Richtungen in den fremdländischen Literaturen pflegen in der slavischen Literatur Paralell-Erscheinungen aufzutreten, die von den Verehrern des Alten und Eingebürgerten sehr mit Unrecht als Nachahmung fremder Form und fremden Geistes bezeichnet und verworfen werden. Solche Vorwürfe werden der jeweiligen slovenischen und kroatischen »Moderne« hauptsächlich von jenen gemacht, die die fremden Literaturen nicht kennen und eben darum alles Neue und Ueberraschende als fremd und »unslavisch« ansehen. Sie sind die literarischen Hinterdorfbauern. Wer vorurtheilslos und mit Liebe für den Aufschwung unseres Schrifttums die neuen Erscheinungen begleitet, wird erkennen, dass eben wir Südslaven weniger als irgendeine andere Nation zur blinden Nachahmung des Fremden neigen. Fast die gesammte heutige deutsche Literatur könnte man ziemlich leicht in eine russisch-deutsche, eine französisch-deutsche und eine skandinavisch-deutsche eintheilen. Deutschland borgt sich in der Fremde nicht bloss die Form, sondern auch den Inhalt, den Geist. Unsere »Moderne« (die bei uns wie anderswo alle paar Jahre eine andere sein will, bis man erkennt, dass sie nur eine Vervollkommnung der vorangehenden ist) entlehnt oft die Form, in ihrem innersten Gehalte aber, in ihren Gedanken und Empfindungen bleibt sie durch und durch slavisch, und zwar südslavisch. Diese künstlerische Selbstständigkeit geht so weit, dass sogar die Literaturen der Kroaten und Slovenen, zweier Brüdervölker, die in innigsten culturellen Beziehungen zueinanderstehen, sowohl in der Entwicklung wie im Inhalte sehr merkliche, von der geistigen Eigenart und der Verschiedenheiten der sozialen Zustände bedingte Unterschiede aufweisen. Die künstlerische Form ist nicht Eigenthum einer Literatur; sie ist Gemeingut wie eine technische Erfindung und wie diese gewöhnlich eine Forderung und ein Bedürfnis der Zeit. Wir haben wie alle Nationen unser Heldenlied, unser Epos, unseren Roman, unser patriotisches Gedicht. Jetzt bekommen wir allmählich unser modernes gesellschaftliches Drama und unsere Skizze. Besonders die letzte Kunstform weist in jüngster Zeit zahlreiche talentvolle Vertreter auf. Der gegenwärtigen Epoche der Morgen-, Mittag- und Abendblätter, des Telegraphen, des allgemeinen Hastens und Nurnichtstehenbleibens musste sich natürlich auch der künstlerische Stil anbequemen. Er wurde knapp, epigrammatisch zugespitzt. Der Erzähler strebt danach, in möglichst wenigen Worten äusserst viel zu sagen, dabei durch das Beziehungsvolle, metaphorischen Andeutende dem Kunstbedürfnisse des Lesers zu genügen. Es wäre zwecklos, Betrachtungen darüber anzustellen, ob dieser Umschwung in der Form für die Kunst und die künstlerische Erziehung der Generation vom Vorteil oder vom Nachteil sein wird. Sie ist eben da, fand, wie überall, so auch bei uns ihre Vertreter, und wir constatieren mit grosser Genugthuung, dass einige der Vertreter der neuen Form sich als Künstler von ganz ungewöhnlicher Begabung erwiesen haben. Vor kurzem erschien ein Buch von *Zofka Kveder* (*Zofka Kveder: Misterij žene*. Comissionsverlag Schwentner, Laibach. Preis K 1,20), das sofort allgemeines Aufsehen erregte. Es ist ein kühnes Buch. Ein junges Fräulein erzählt in kurzen Skizzen, in trockenen, lapidaren Sätzen das Schicksal der Frau, und zwar insbesondere der Frau aus dem Volke. Mit Ausnahme von zwei oder drei Skizzen, derer Stil an die unnatürliche, gewundene Ausdruckweise des Wieners Peter Altenberg erinnert, sind alle diese Momentbilder aus dem Leben der Frau von tiefer, nachhaltiger Wirkung. Sophie Kveder hält sich fern von jeder Sentimentalität. Jeder ihrer Sätze scheint zu sagen: »So habe ich es geschaut; urtheilt über das Geschaute, nicht über den Schauer!« Man wird von den Bildern des Unglücks, des Elends, der gewaltsam erstickten Seelen erschüttert und findet weder Zeit noch Neigung, nachzudenken, ob, die Dichterin nicht übertrieben hat. Das dünne Bändchen mit den kaum dreissig Skizzen wiegt durch die Schwere des Inhaltes, durch die einfache Schönheit der Erzählungsweise eine stattliche Romanbibliothek auf. *Zofka Kveder* ist unstreitig die talentvollste slovenische Schriftstellerin, und es ist sehr zu bedauern, dass nur wenige die Bedeutung dieser neuen, vollwertigen Persönlichkeit zu würdigen wissen, während ihr die grosse Masse aus Misstrauen gegen das Neue, aus Hass gegen das Kühne und wohl

infolge des Missverstehens ihrer Zwecke noch immer fremd und verständnislos gegenübersteht. — Fast gleichzeitig erschien in Agram ein dünnes Bändchen: »Denkwürdigkeiten« (»Zapisci«) von *Andrija Milčinović*, einem jungen Kroaten. Es gibt wenig Bücher in der neuen kroatischen Literatur, die doch an Talenten nicht eben arm ist, die dem Leser soviel bieten würden, wie diese anspruchlosen »Denkwürdigkeiten« eines ungemein feind- und tiefühlenden, träumerischen, von eigenem und fremdem Unglück niedergedrückten, edlen Geistes. Milčinović erzählt in meisterhaftem Stil, in einer Sprache, die an das Schönste, was je in kroatischen Sprache geschrieben wurde, heranreicht. Was er erzählt, ist an sich sehr einfach, beinahe unbedeutend; äussere Handlungen haben seine Erzählungen fast überhaupt keine. Was eine solche vorstellen sollte, ist eigentlich nur ein feiner, farbiger Schleier, hinter dem sich verschwommene, unbestimmte Schatten bewegen. Diese Schatten, die man kaum sieht, erfüllen das Herz mit einem angst- und erwartungsvollen Gefühle. Diese passive Angst und Erwartung, dieses schwache, zitternde Sichaufbäumen der Seele gegen das nahende Schicksal ist das Gefühl, dass alle Seiten des Buches in wunderbarer, zarter, andeutender Art widergeben. Milčinović Kunst, obwohl raffiniert, von höchster Vollendung in der Form, erscheint doch niemals unnatürlich. In einer anderen, reicheren Literatur würde ein Talent wie Milčinović sofort Beachtung erwecken, sich Freunde und Verehrer erwerben. Milčinović gab aber sein Buch im Selbstverlage heraus, man bekümmerte sich daher sehr wenig um diese aussergewöhnliche Erscheinung, und dem Schreiber dieser Zeilen kam das ausgezeichnete Buch nur zufällig vor die Augen. Aus der kroatischen Presse würde er nie erfahren haben, dass ein Milčinović überhaupt existiert.¹²

Cankar je o Zofki Kvedrovi, s katero je bil že od marca 1900 v pisemski zvezi (prevajala je njegove spise v hrvaščino in nemščino), pisal v istem smislu že v *Literarnem pismu*.¹³ Tudi tam je zapisal, da je Zofkina knjiga daleč od vsake sentimentalnosti in da je v svojem *Misteriju žene* »hotela povedati nekaj, kar je videla sama in kar je čutila sama«. Tudi ugotovitev, da le malokdo ume ceniti pomen te nove dragocene osebnosti in da ji velika večina še vedno stoji nasproti, se povsem sklada z njegovimi izjavami v *Literarnem pismu*.

Tudi o Milčinoviću je govoril Cankar že v avgustu 1900, se navduševal nad njegovo knjigo in napovedoval, da bo pisal o njej v *Slovenskem narodu*,¹⁴ kar pa se ni zgodilo. (Naslednje leto se je z Milčinovićem tudi osebno seznanil.¹⁵) O Milčinovićeви zbirki črtic je pisal skoraj tako, kot bi mogel kdo pisati o njegovih lastnih črticah. »Kar (Milčinović) pripoveduje, je samo na sebi zelo preprosto, skoraj nepomembno; zunanjšega dogajanja njegove zgodbe skorajda sploh nimajo. Kar naj bi dogajanje predstavljalo, je pravzaprav samo rahla barvasta tančica, za katero se premikajo zabrisane, neoprijemljive sence. Te komaj vidne sence polnijo srce s strahom in pričakovanjem. Pasivni strah in pričakovanje, šibki, trepetajoči upor duše zoper bližajočo se usodo, to je čustvo, ki čudovito, rahlo, komaj opazno odseva z vseh strani knjige.« O Cankarjevem avtorstvu priča tudi jedek, prav cankarjevsko zafrkljiv zaključek članka: »Milčinović je izdal svojo knjigo v samozaložbi, zato se kajpa malokdo meni za to izredno izdajo in piscu teh vrstic je prišla odlična knjiga le slučajno v roke. Iz hrvaškega tiska bi ne bil nikdar zvedel, da sploh živi kak Milčinović.«

Zanimiv je uvodni del tega članka, ki vsebuje naslednje trditve:

1. slovenski in hrvaški »moderni« očitajo »literarni zaplotniki«, da posnema tujo formo in tujega duha;

2. toda južnoslovsanske literature so v resnici mnogo manj nagnjene k posnemanju tujega, kot je n. pr. nemška;

3. naša »moderna« si večkrat sposoja formo, duhovno pa ostaja slovsanska in jugoslovsanska;

4. ta umetniška samostojnost gre tako daleč, da celo slovsanska in hrvaška literatura, ki sta si tako blizu, bistveno ne vplivata ena na drugo;

5. literarna forma je kot kaka tehnična iznajdba zahteva in potreba časa, torej last vseh, ne pa last ene same literature;

6. kot so v naši literaturi zastopane stare literarne forme (junaška pesem, ep, roman, domoljubna pesem), tako nam novi čas prinaša tudi moderne literarne forme (družbena drama, črtica);

7. črtica je literarna forma, ki zaradi svojega lapidarnega izraza in epigramatske priostrenosti ustreza naglici in razgibanosti našega časa;

8. vseeno je, ali bo imel ta premik k novi formi za umetniško vzgojo generacije pozitivne ali negativne posledice;

9. nova literarna forma je našla pri nas nekaj nenavadno talentiranih zastopnikov.

Že uvodno zatrjevanje o samostojnosti jugoslovsanskih literatur nas spomni na skoraj enake misli, ki jih je Cankar izrekel ob zaključku svojega članka *Die slovensische Literatur seit Prešeren*. Cankar in njegova generacija sta se morala vedno boriti proti očitkom tujinstva, zato ni čudno, da se je Cankar v listu *Süden* dvakrat dotaknil tega problema. Tezo, da literarna forma ni lastnina ene same literature, moramo razumeti seveda v širšem smislu: pri tem je mislil na zunanjo, ne na notranjo obliko umetnine. Gotovo ni slučaj, da je med modernimi literarnimi formami omenil prav družbeno dramo in črtico, torej obliki, s katerima se je prav on tedaj najintenzivneje ukvarjal.

Seveda je v članku nekaj stvari, ki bi jih ne bil zapisal, če bi ga bil nameraval objaviti kje drugje, ne v listu *Süden*, ki je dosledno zastopal koalicijski program in načelo slovsansko-hrvaške skupnosti. Moral se je držati osnovne linije časopisa, zato je govoril o slovsanski in hrvaški literaturi kot o »naši« literaturi in omiljeval nekatere izraze, tako na primer izraz »moderna«, o kateri pravi, da »skuša tako pri nas kot tudi drugod vsakih nekaj let predstavljati nekaj novega, dokler se ne izkaže, da je samo izpopolnitev prejšnjega«.

Ta članek je poleg pregleda o slovsanski literaturi najbolj zanimiv Cankarjev prispevek v časopisu *Der Süden*.

V istem letu je Cankar prav gotovo napisal še članek *Franz Prešeren*¹⁶ ob stoletnici pesnikovega rojstva. V njem zelo na široko govori o pomenu velikega pesnika in podaja njegovo biografijo. Sicer pa je članek napisan še bolj po želji urednika, saj slogaško poudarja, da Prešernova obletnica združuje vse slovsanske sprte glasove v eno samo himno občudovanja, medtem ko politična orožja mirujejo, vendar pa je v njem nekaj stavkov, ki se povsem skladajo s tistim, kar je Cankar napisal v svojem pregledu slovsanske literature. Tudi tu govori o neizobraženosti slovsanskega jezika v Prešernovih časih in o tem, da Prešeren ni imel nobenega vzornika in učitelja. »Prešeren pomeni duhovno prerojenje naroda, njegov nastop je najvažnejši mejnik v zgodovini slovsanske kulture.« Tudi misel, da je Prešeren kot najinteligentnejša glava svojega

naroda stal sredi njega osamljen in da je ljubil svoj narod z »resnično, tiho in dejavno ljubeznijo, ki ne pozna tirad in fraze zavrača«, kaže, da je avtor Cankar.

Tudi v naslednjem letu, 1901, so sledi Cankarjevega sodelovanja, a le v nekaterih kratkih literarnih noticah. Tako na primer kratka ocena zbirke povesti *Iz knjige življenja* Josipa Kostanjevca,¹⁷ kjer je Cankar spretno zelo na kratko povsem pravilno označil delo svojega prijatelja («... brez posebne literarne pomembnosti, toda Kostanjevec je dober pripovednik, ki zabava — in publika končno ne zahteva drugega»). V naslednjih številkah so čisto kratka poročila, da je izšla tretja izdaja Prešernovih *Poezij* in druga knjiga Kersnikovega *Zbranega dela*,¹⁸ da je Prešeren izšel v poljskem jeziku,¹⁹ da je izšla knjiga pesmi Simona Jenka,²⁰ *Sonetni venec* v nemščini, komedija *Za narodov blagor* in Prijatelj izbor prevodov iz Čehova pod naslovom *Momenti*.²¹

Der Süden je prenehal izhajati 1. julija 1901.²² Časopis je bolj in bolj izgubljal na že tako majhni pomembnosti in njegov resnični gospodar Josef Graf je spredvidel, da se ne izplača vlagati v podjetje še več denarja. List ni izpolnil upov, ki jih je vanj stavil Graf, ravno zaradi nezainteresiranosti bralcev, razen tega pa je bil strankarski razdor med slovenskimi in hrvaškimi poslanci vedno večji ter potemtakem »koalicijski« list, kot je bil *Süden*, kmalu ni pomenil več drugega kot anahronizem. Cankar je spremil ukinitve lista z besedami: prenehal je izhajati — »otročji« *Süden*.²³

¹ Podoba Ivana Cankarja, str. 66.

² *Arbeiter Zeitung* 14. XI. 1909, 3. in 4. VIII. 1910.

³ Prim. Cankarjev članek *Kako sem postal socialist*, CZS XIX, str. 10—11.

⁴ SBL II, str. 597. K temu je treba pripomniti, da je časopis izhajal v časopisnem konzorciju »Oesterreichische Korrespondenz«, v katerem je izhajala tudi *Die Information* in ki ga je vodil Josef Graf (po pričevanju Marije Krušič-Pukl in dr. Maxa Grafa).

⁵ Prim. Cankarjevi pismi bratu Karlu z dne 24. novembra 1899 (CP I, str. 86) in Govekarju z dne 17. oktobra 1899 (CP I, str. 201).

⁶ Prim. pisma Karlu Slancu novembra 1899 (CP II, str. 328), Schwentnerju 4. 11. 1899 (CP II, str. 40) in bratu Karlu 24. 11. 1899 (CP I, str. 87).

⁷ III, str. 284; *Der Süden*, št. 64 in 65, 28. aprila in 5. maja 1900, str. 1.

⁸ *Der Süden* št. 65, 5. V. 1900, str. 7.

⁹ SN 1900, št. 148 do 152; CZS III, str. 294 do 313.

¹⁰ V začetku maja 1900, CP I, str. 208.

¹¹ 11. maja 1900, CP I, str. 258.

¹² *Der Süden* št. 92, 10. novembra 1900, str. 7.

¹³ *Slovenka* 15. septembra 1900; CZS III, str. 320.

¹⁴ Prim. pismi Govekarju v začetku avgusta 1900 (CP I, str. 214) in Kraigherju 19. avgusta 1900 (CP II, str. 315).

¹⁵ Prim. pismo Zofki Kvedrovi 10. julija 1901 (CP II, str. 368) in Franu Zbašniku 2. julija 1903 (CP II, str. 409).

¹⁶ *Der Süden* št. 96, 8. decembra 1900, str. 7.

¹⁷ *Der Süden* št. 102, 22. januarja 1901, str. 7.

¹⁸ *Der Süden* št. 107, 26. februarja 1901, str. 7.

¹⁹ *Der Süden* št. 108, 5. marca 1901, str. 7.

²⁰ *Der Süden* št. 113, 6. aprila 1901, str. 7.

²¹ *Der Süden* št. 114, 16. aprila 1901, str. 7.

²² SBL (II, str. 598) ima: »...do konca 1900«. Ta podatek in še nekatere druge manjše je treba spremeniti.

²³ Prim. pismo Levcu z dne 4. 10. 1901 (*Nova obzorja* 1955, str. 660).